

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postava letce v prózách Antoina de Saint-Exupéry

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jitka Radimská, Dr.

Autor práce: Kristýna Šimonová

Studijní obor: BOH-FJL

Ročník: 3.

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné částidatabáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 16. května 2013

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce prof. PhDr. Jitce Radimské, Dr. za odbornou pomoc a cenné rady.

Anotace

Bakalářská práce "*Postava letce v prózách Antoina de Saint-Exupéry*" se zaměřuje na zkoumání postavy letce ve vybraných prózách tohoto francouzského autora. Kromě uvedení literárních děl do kulturněhistorického kontextu obsahuje práce rovněž rozbor charakteristiky letce a několika hlavních témat, která se v dílech vyskytují.

Postava Antoina de Saint-Exupéryho, letce, scénáristy a především spisovatele, se stala námětem mnoha biografí a filmových adaptací a její odkaz žije dodnes. Z jeho děl je patrně nejznámější *Malý princ*, ale srovnatelných kvalit dosahují i díla další, která jsou částečně skryta v princově stínu. Mnoho pozornosti bylo soustředěno na Saint-Exupéryho pojetí morálky, strachu a smrti - na témata, která v sobě postava letce spojuje, a proto je zajímavé stanovit její základní rysy.

Rozborem jednotlivých děl, jejich srovnáním a vymezením společných znaků vytvoříme zjednodušený model postavy letce, který zároveň, bude-li to možné, porovnáme s autorovou osobností a vyznačíme její funkci v příběhu i v působení na čtenáře.

Annotation

This thesis focuses on the research of the pilot's character in chosen writings by the French author. While we can divide his writings into both historical and cultural context there is also an analysis of the pilot's characterization together with the main themes contained in the writings.

Antoine de Saint-Exupéry, who was an aviator and script writer but primarily an author, has come under the scrutiny of many biographers and movie adaptations so that Saint-Exupéry's legacy remains alive. *The Little Prince* is probably the writer's most famous work and although his other writings are comparable with *The Little Prince*, these have been overshadowed by the work. A lot of attention has been paid to Saint-Exupéry's conception of morality, fear and death which are topics united into the pilot's character and so it is interesting to mark out the main typical features.

This thesis analyses and compares individual writing and identifies the common features which create a simplified model of the pilot. If possible, the model will be compared with the author and we will mark his function in the tale together with his influence on readers.

OBSAH

ÚVOD	8
1. TEORIE LITERÁRNÍ POSTAVY	9
2. ŽIVOT A DÍLO ANTOINA DE SAINT-EXUPÉRY	
2.1. Život	14
2.2. Dílo.....	19
3. Kurýr na jih	
3.1. O díle <i>Kurýr na jih</i>	21
3.2. Letec a Jacques Bernis	21
4. Noční let	
4.1. Historie díla.....	28
4.2. Pilot Fabien	29
5. Země lidí	
5.1. Námět a historie	32
5.2. Letec	33
6. Válečný pilot	
6.1. <i>Válečný pilot</i> – dílo	36

6.2. Autor a postavy	36
7. Malý princ	
7.1. <i>Malý princ</i> – vznik a témata	39
7.2. Princ a letec	40
ZÁVĚR	43
RÉSUMÉ	46
LITERATURA.....	48

Úvod

Tato práce si klade za cíl zmapovat a charakterizovat postavy letce v dílech Antoina de Saint-Exupéry. S přihlédnutím k nepřiliš rozsáhlé autorově tvorbě se budeme opírat o jeho celosvětově nejznámější díla a díla s leteckou tematikou. Práce se bude zabývat především hlavními postavami pilotů vystupujících v dílech *Letec*, *Kurýr na jih*, *Noční let*, *Země lidí*, *Válečný pilot* a *Malý princ*. Jednotlivá díla vznikala relativně krátce po sobě, časový odstup mezi nimi není veliký, ale liší se od sebe svými charaktery a žánrovým pojetím, což umožňuje širší aplikaci děl v reálném životě. V rámci zvolených titulů se pokusíme jednotlivé postavy vylíčit a částečně i zobecnit a vytyčit jejich hlavní rysy, které by se mohly ve více případech shodovat.

1. Teorie literární postavy

Jak již bylo řečeno, tato práce bude zkoumat postavy literárních děl. Budeme vycházet jak z beletristických předloh a jejich interpretace, tak i z prací teoretiků, jež poslouží jako základní vzor, který doplníme vlastním pojetím postavy. Nejvíce se budeme přidržovat literárněvědných publikací autorů domácích - Daniela Hodrová (*...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*), Josef Hrabák (*Poetika*), i autorů zahraničních: Vladimir Propp (*Morfologie pohádky*), Seymour Chatman (*Příběh a diskurz*), Shlomith Rimmon-Kenanová (*Poetika vyprávění*).

Položme si nejprve otázku: kdo nebo co je literární postava? Podle Josefa Hrabáka, v epických a dramatických žánrech, je "*ústředním bodem, ke kterému se sbíhají a od kterého se rozbíhají všechny nitky literárního díla*".¹ Čtenář někdy může mít tendenci zobecňovat knižní hrdiny podle jejich povahy nebo podle jejich důležitosti v ději, a proto Josef Hrabák preferuje termín literární charakter nebo literární postava. Rovněž poukazuje na dějovou složitost epických útvarů, které vyžadují výraznější zaplnění postavami, "*protože děj se může rozvíjet jen jako jejich srážky*".² Jednotlivé postavy se od sebe musí odlišovat, čehož autor docílí *charakterizováním*, tedy vykreslením jedinečných rysů a vlastností za pomoci několika způsobů - nejprostší způsob je vyzrazení hrdinova jména. Pro plastičtější vyobrazení si autor nevystačí pouze s vnějším popisem osob a jejich jednání, proto by se neměla opomíjet ani duševní stránka jedince a jeho pohnutky.

Nyní se dostáváme k odkazu formalistů, konkrétně Vladimira Proppa. Tento ruský lingvista se zabýval folklorem, ve svých pracích zpracoval otázku lidové pohádky a vyznačil její strukturu. Vytyčil hlavní pohádkovou osnovu společnou a mýtům a postavám určil víceméně obecné funkce, které v příběhu zastávají. Jsou určitou výslednicí toho, co jsou povinni vykonat. Zjednodušeně řečeno, vždy najdeme kladného hlavního hrdinu protloukajícího se nesnázemi, jeho pomocníky i nepřátele. Je důležité poznamenat, že i vedlejší postavy mají svou funkci a nejsou jen na ozdobu děje. Právě ony ovlivňují

¹ HRABÁK, Josef, *Poetika*, Plzeň, 1977, str. 257.

² Tamtéž.

počinání hrdiny, ať už kladně či záporně, a formují jeho celkovou osobnost. V pohádkách je hlavní postava vždy představena, autor seznámí čtenáře s jejím jménem a zevnějškem a znázorní její výchozí situaci, okamžik, kdy hrdinu potkáváme poprvé. To je vcelku běžný postup, ve většině případů nám autor otevře hrdinův osud nebo nás nasměruje do chvíle, která zrodí následného hrdinu, která mu předurčí budoucnost, a utvoří tak částečně formu čtenářova obrazu o hrdinovi. Ačkoli by čtenář nejspíš rád věděl, jak vypadá jeho hrdina, v pohádkách není typické, že by se vnějšmu popisu přikládala větší důležitost. "*Zevnějšek postavy se buď vůbec nepopisuje, nebo je určen jen jednotlivými detaily, které nevystihují individualitu, nýbrž typ hrdiny jakožto jednající osoby.*"³ Je tudíž na čtenáři, aby si o postavě udělal svůj vlastní obrázek a zapojil fantazii. Podílí se na tvůrčím procesu a utváří jedinečného hrdinu, který není nikdy stejný a liší se na základě jednotlivých interpretací příjemce.

Postava tedy sama o sobě neznamená vlastně nic, je pouze tím, co si do ní čtenář promítne a jak ji uchopí. Je tedy na samotném čtenáři, jak se chopí příběhu a co do něj vloží.⁴ Postavy jsou *odosobněné*, nejsou propracované do detailu (jako např. u francouzských klasiků Honoré de Balzaca a Émila Zoly), jak to požaduje koncept *nového románu* a jeho teoretici Alain Robbe-Grillet a Natalie Sarrautová⁵. Alain Robbe-Grillet se stavěl proti podrobně rozpracované psychologické charakteristice⁶. Tento problém (mimo jiné) řeší Shlomith Rimmon-Kenanová v publikaci *Poetika vyprávění*, kde uvádí dva názory na literární postavu; jde v podstatě o existenci a fungování postavy v literárním díle a její působení na nás. Může být literární postava svébytná a existovat i mimo literární dílo? Do protikladu staví názor o osamostatnění postavy a jejím sblížením se čtenářem a názor, že postava je tvořena pouze slovy, ničím jiným. Autorka nachází možné řešení v částečném přijetí obou teorií: "*I když tyto konstrukty rozhodně nejsou lidskými bytostmi v obvyklém slova smyslu, jsou zčásti modelovány podle čtenářovy*

³ PROPP, Vladimír, *Morfologie pohádky*, Jinočany, 1999, str. 277.

⁴ Jak tvrdí Roland Barthes v eseji *Smrt autora*.

⁵ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith, *Poetika vyprávění*, Brno, 2001, str. 37.

⁶ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith, *Poetika vyprávění*, Brno, 2001, str. 37.

*koncepte lidí, a v tomto smyslu jsou "lidské".*⁷ S výše uvedenou teorií Vladimira Proppa o předem daných typech hrdinů se shoduje i tvrzení, že postavy fungují "jako "značky" pro rys či skupinu rysů charakteristických pro nefiktivní lidské bytosti."⁸ Podle Proppa existují "okruhy jednání", postavy tedy plní s určitostí jednu, někdy však i více funkcí. Jde o to, zda se skrze ně autor chce zaměřit na vykreslení povahy a duševního charakteru, nebo spíše na postihnutí vnějších dějů, které postavu obklopují a zasahují.

V podání Daniely Hodrové je postava téměř výhradně záležitostí útvarů epiky a dramatu. Propojuje celé dílo, neustále se objevuje a stává se "motivem", přičemž je utvářena většinou několika prvky - vlastním jménem, popisem těla postavy, jejími myšlenkami a city. Postava nebývá popsána pouze jedním způsobem, nejčastěji se uplatňuje vypravěčovo popsání postavy a sdělení jejího jména, dále postava promlouvá k sobě (vnitřní/vnější monolog) i k ostatním postavám, které si na ni vytvářejí vlastní názor.⁹ Hodrová poukazuje na vývoj způsobů vyobrazení postavy, od dob realismu, kdy se autoři pokoušeli o co nejuplněnější popis postavy, po prózu 20. století, kdy si spisovatel vystačil třeba jen s jedním slůvkem, které postavu vystihovalo.¹⁰

Postavy, převážně vedlejší, navíc mohou být pouze naznačeny, nemusejí z úst vypustit jedinou větu a čtenář ani nemusí být obeznámen s jejich vnější podobou. Z velké části potlačená charakteristika tak klade důraz na recipientovu fantazii, která ale nemusí zahálet ani v případě, kdy autor postavu popíše velmi zevrubně; vnější údaje jako věk, pohlaví, zaměstnání, bydliště stejně nemají přílišnou výpovědní hodnotu.

Daniela Hodrová naráží rovněž na otázku existence/vystupování postavy v díle a její "opětovný vstup" do děl dalších. Postava vůbec nemusí omezovat svou existenci pouze na jedno jediné dílo, můžeme ji nalézt i v pokračováních a dokonce i v dílech bez jakékoli

⁷RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith, *Poetika vyprávění*, Brno, 2001, str. 41.

⁸Tamtéž.

⁹HODROVÁ, Daniela, *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. Století*, Praha, 2001, str. 519.

¹⁰ Nový román změnil způsob pohlížení na postavu, "odmítá psychologickou koncepci postavy", autor postavám nepřisuzuje vlastnosti ani psychiku.

návaznosti na předešlé příběhy.¹¹ Jejich přítomnost nemusí být přínosná pro děj a/nebo ostatní aktéry, jejich účelem může být i alegorizace příběhu nebo propojení nestejných dějových linií z pohledu téže osoby. Hodrová se pozastavuje i u již zmíněných formalistů, pro které postava není živým člověkem, ale spíše jen formou, "typem".¹² Podobně později nahlíželi postavu představitel sémiologicko-naratologicko-strukturalisticky orientované teorie, kteří odmítli tvrzení, že literární postava může být v kontaktu s ostatním světem. Postava se pro ně realizovala právě a jen v textu.¹³

Chatman Seymour se podivuje skutečnosti, jak málo bylo dosud v literární historii a kritice řečeno k teorii postavy (stejně tak činí i již zmíněná Shlomith Rimmon-Kenanová). Teoretický popis postavy se často omezoval na tvrzení o postavách jako lidech uzavřených ve světě knihy, filmu či divadla.¹⁴ Od Aristotelova pojetí postavy¹⁵ přechází k formalistům, s nimiž má Aristotelova teorie společné rysy - osnova je nadřazená postavě, je to funkce v příběhu. Seymour oproti tomu staví na roveň důležitost děje a postavy, kdy by se jedna složka bez druhé neobešla¹⁶, děj je postavami utvářen.

Na základě těchto informací tedy definujeme postup, kterého budeme při studiu postav letce užívat. S pomocí dějové osy budeme postavu sledovat jako prvek sjednocující dílo, její vztahy s postavami vedlejšími, zaměříme se i na postup výstavby postavy a její vnější/vnitřní znaky a usouvztažíme okamžiky leteckého protagonisty s životem autora. Tak dospějeme

¹¹ HODROVÁ, Daniela, *...na okraji chaosu...*, Brno, 2001, str. 529.

¹² S přihlédnutím k faktu, že postavy se vyznačují určitým charakterem, i Hodrová zavádí pojem *typ postavy*. Typ reprezentuje určité vlastnosti pojící se s rozličným společenským postavením či sociální vrstvou.

¹³ HODROVÁ, Daniela, *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*, Praha, 2001, str. 536.

¹⁴ Film a divadlo jsou dle našeho názoru v jistém ohledu odlišné, už jen z toho prostého důvodu, že jsou založeny na předvádění a divákově vizuální a sluchové recepci, s čímž se pojí i individuální interpretace (dramaturga, režiséra, herců a v konečné fázi i obecnstva a odborné kritiky).

¹⁵ Aristotelés odlišuje jednající-*pratto*n od povahy - *ethos*. Jednání předchází povaze, jejíž čas nastává později, což ale nic nemění na její důležitosti, *pratto*n se musí vyznačovat určitou vlastností, která by odůvodnila jeho následné jednání.

¹⁶ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith, *Poetika vyprávění*, Brno, 2001, str. 118.

ke srovnání autora a jeho postav. V první kapitole uvedeme použité principy, pojmy z oboru literární teorie a pojetí literární postavy a její interpretace. Rovněž stručně zhodnotíme jejich přínos této práci a zmíníme námi preferovanou teorii. Následující kapitola bude obsahovat medailonek autora samotného a krátký popis autorovy osobnosti, který později můžeme spojit či dokonce ztotožnit s vybranými postavami. Samotné charakteristice postav bude ještě předcházet kapitola o vybraných dílech, kde nastíníme okolnosti vzniku jednotlivých svazků, jejich recepci a ohlasy a stručně také dílčí obsah. Jak v části pojednávající o dílech, tak i v kapitole zaměřené na postavy budeme postupovat chronologicky od postav nejstaršího díla až k postavám díla vydáním nejmladšímu. Jednotlivé postavy zprvu nastíníme na pozadí příběhu (je-li charakter daného titulu zaměřen epicky) a rozvineme je pomocí výše zmíněných teorií a autorova přístupu. V závěrečné části shrneme poznatky z kapitol předešlých, vytyčíme společné vlastnosti postav i jejich rozpory a bude-li to možné, pokusíme se vytvořit jakýsi model Saint-Exupéryho letce.

2. Život a dílo Antoina de Saint-Exupéryho

2.1. Život

Létání fascinuje člověka už odnepaměti. Pocit, že člověk nemusí být omezen zemskou přitažlivostí, pohled z nebes a zážitek něčeho neočekávaného. Sen o létání pokoušel lidstvo celá staletí. Skutečný průlom nastal 5. června 1783, kdy se bratři Montgolfierové pomocí tehdy unikátního horkovzdušného balónu jako první lidé vznesli k oblakům. Omezení tvarově monumentálního, ale rychlostně nedostačujícího a špatně ovladatelného balónu stále vynálezci nedalo spát, až se o 120 let později podařilo americkým bratrům Wrightům s dvouplošníkem „Wright Flyer“ motorickou silou odpoutat se od země. Zapsali se tak do dějin letectví stejně jako Louis Blériot, který r. 1909 jako první přeletěl kanál La Manche. Antoine de Saint-Exupéry by mohl být nazván dítětem zlaté éry počátků letectví.

Narodil se 29.června 1900 v Lyonu. Kořeny rodiny de Saint-Exupéry sahají až do 13. století. Otec, hrabě Jean de Saint-Exupéry pocházel z Le Mans, kde později Antoine studoval. Jméno Saint-Exupéry vzniklo patrně odvozením ze jména vesnice Saint-Exupéry-des-Roches v departmentu Corrèze. Otcův rod se pyšnil mnoha vojenskými vyznamenáními, zatímco u předků ze strany matky Marie de Fonscolombe jsou jasně patrné umělecké tendence a i samotná Marie de Fonscolombe ráda malovala. Můžeme tedy říci, že v osobě Antoina de Saint-Exupéryho se spojila vojenská tradice s uměním. Velmi brzy, r. 1904 přišel Antoine o otce. Jean de Saint-Exupéry zemřel náhle, patrně následkem mrtvice, v pouhých 40 letech. Je možné, že malý Antoine tuto ztrátu nedokázal jasně a silně posoudit a zhodnotit, ale později začal být touto vzpomínkou na otcův odchod víc a víc ovlivňován stejně jako jeho přístup k životu.

Rodina pro Antoina znamenala mnoho, jako dítě trávil mnoho času se svými čtyřmi sourozenci, ač byl každý jiný-jemná Marie-Madeleine (1897-1927), rázná Simone (1898-1978), bratr François (1902-1917) a nejmladší Gabrielle (1903-1986). Antoine byl v pořadí třetím dítětem a už v dětství se jeho osobnost těšila značné pozornosti. Vyžadoval od ostatních, a především od své matky, zvýšenou pozornost, chtěl s ostatními sdílet své nápady, byl umíněný a nemálo k popularitě přispěl i jeho vzhled. Běžný čtenář zná většinou jen Saint-Exupéryho fotografii z doby dospělosti zobrazující ho jako lehce zachmuřeného, melancholického muže s tmavými vlasy, ale jako dítě se pyšnil kučeravými

zlatými vlasy a přezdívkou „Král Sluníčko“. V devíti letech pohádka skončila a Antoine nastoupil na gymnázium Collège de Notre-Dame-de Sainte-Croix v Le Mans jako již dříve jeho otec a dědeček. Režim zde byl přísný, „*Kněží, kteří ho obklopovali, byli misionáři zasvěcení původnímu katolickému náboženství, vyžadující denní režim, náboženské oběti a vojenskou disciplínu.*“¹⁷ Antoine byl velmi zvyklý na matku, což se zanedlouho projevilo. Psal matce dopisy na první pohled naivní a typické pro bezstarostné a veselé dítě, ale byly to také dopisy plné lásky a stesku, často po matce vyžadoval, aby mu co nejrychleji odpověděla, jako by mu každý dopis dokázal zprostředkovat matčino pohlazení a úsměv. Jak již bylo řečeno, Antoine byl z domova zvyklý na jakýsi „obdiv“ a prosazování svého, čehož se rozhodně v Collège de Notre-Dame-de Sainte-Croix Antoine nedočkal, naopak, za svou svéhlavost a drzost byl i trestán. Byl spíš průměrný student, nejraději měl francouzštinu, naopak naprostý nezájem jevil v oblasti zeměpisu a matematiky, což bylo vzhledem k jeho budoucímu povolání pilota přinejmenším zvláštní. Tento jev by se dal vysvětlit skutečností, že Antoine rád kutil, jeho snem bylo mimo jiné postavit letadlo, v němž by se svou sestrou Simone vzlétli za provolávání slávy. Chlapec tedy uplatňoval (nudně) nabyté teoretické vědomosti v praxi a reálu. Objevuje se i možný sen o slávě a hrdinství. Ve škole se naučil vážit si přátelství a zároveň se vypořádat s posměšky kvůli svému vzhledu, ať už to byly poznámky ohledně jeho nohou nebo zvednutého nosu, typického rodinného rysu.

V letech 1915-1917 studoval na gymnáziu Collège de la Villa Saint-Jean ve švýcarském Fribourgu, kde rovněž absolvoval maturitní zkoušku. Změna školy Antoinovi prospěla a atmosféra byla oproti Le Mans významně uvolněnější. Podíl na změně školy měl i Antoinův dědeček Fernand de Saint-Exupéry, který se po ztrátě druhého syna, Antoinova strýce Rogera, bál o svého vnuka a poslal ho na studia do neutrálního a bezpečného Švýcarska. Po neúspěchu na námořní škole se zapsal na studium architektury, ale o studium nejevil valný zájem a raději probíral umění v prostředí kaváren. Byl zvyklý odlišovat se svým životním stylem, hodně utrácel, a tak se často v dopisech adresovaných matce objevuje kromě stesku po rodině také prosba o peníze. Pronikal do uměleckých kruhů, kde se setkal se spisovatelkou Louise de Vilmorin, s níž se zasnoubil. V době zasnoubení

¹⁷ WEBSTER, Paul, *Život a smrt Malého prince*, Plzeň, 1995.

už byl držitelem leteckého diplomu a vedení ho určilo k oddílu v Casablance. Velmi brzy poznal nebezpečí své vášně k létání, když r. 1923 utrpěl v důsledku letecké nehody zlomeninu lebky. Musel si vybrat mezi Louisou a zaměstnáním letce, a ačkoli si našel bezpečné povolání úředníka, Louisa ho brzy opustila. K jejich rozchodu se váže historka o Antoinově prvním díle, Kurýru na jih. Kromě zobrazení snoubenky Louisy jako Genevièvy a smrti synovce měl Saint-Exupéry napsat příběh v rámci terapie, aby na rozchod s Louisou zapomněl. Nějaký čas pracoval jako úředník automobilové firmy Sauer, ale stejně se opět k povolání letce vrátil, tentokrát u společnosti Latecoère (později Aéropostale) na lince Toulouse-Dakar. V Toulouse potkal letce Jeana Mermoze (1901-1936) a hlavně svého pozdějšího nejlepšího přítele Henriho Guillaumeta (1902-1940), na něhož vzpomíná v knize *Země lidí*.

Po válce zůstalo velké množství letounů a pilotů bez práce a uplatnění. Část z nich se zapojila do leteckých cirkusů, jiní začali létat s poštou. Poštovní lety byly v začátcích velmi nebezpečné, piloti často ztráceli orientační body a pro nás dnes tak obyčejný rozvoz pošty se podobal dobrodružným výpravám. Bylo třeba najít nové cesty a trasy pro letadla, a tak se podnikaly nejrůznější průzkumné dálkové lety. Tyto lety podnikal jak sám Saint-Exupéry, tak i jeho přítel Guillaumet, jehož osobnost výrazně prostupuje Saint-Exupéryho díla, zvláště *Země lidí*, vydanou koncem roku 1931. Rozhodně to ale nebyla jeho prvotina. Saint-Exupéry tvořil již ve svých školních letech, rád psal a často vyžadoval od ostatních pozornost při předčítání. Debutoval r. 1929 Kurýrem na jih, kterému předcházela povídka *Letec* (1926). Kurýr na jih Exupéryho proslavil a jeho popularita vzrostla. Už jako slavný se setkal se svou budoucí ženou Consuelou Souncin Sandoval de Goméz. Consuela ve svých pamětech¹⁸ popisuje Antoina jako smělého, bezprostředního a sebevědomého, ikdyž trochu zmateného muže, který byl zvyklý brát si a dostat, co chtěl. Okouznil Consuelu svou bezstarostností a svérázným šarmem. Měřil přes 180 centimetrů a vedle drobné Consuely působil jako medvěd. Hned při jejich prvním setkání na večírku u přátel ji přesvědčil, aby se spolu s ostatními hosty proletěla letadlem, které řídil právě Antoine, a tam ji také požádal o ruku. Oba byli velmi umělecky založeni, Antoine psal, Consuela malovala, ale pro běžný život stvoření nebyli.

¹⁸ SAINT-EXUPÉRY, Consuelo de, *Paměti růže*, Praha, 2002.

Jak Antoine, tak i Consuela byli zvyklí na pohodlný život, luxusní zboží, a tak se dostávali do problémů s penězi, Antoine si i ve finanční krizi pořídil další soukromé letadlo, Consuela si potrpěla na nákladné oblečení a šperky. Neshody navíc působily i jejich rozdílné povahy a ani Antoinova rodina nebyla jeho manželce příliš nakloněna a považovala Consuelu za vetřelce. Consuela si uvědomovala svou situaci, podezřívala Antoina z nevěry (a naopak Antoine podezříval ji). Velmi zkušeně dokázala se svým manželem manipulovat a nevyhnula se ani citovému vydírání. Častokrát Antoinovi namlouvala, že je těžce nemocná a že ji za žádnou cenu nesmí opustit, jinak Consuela zemře. Saint-Exupéryův životopisec Paul Webster uvádí, že spisovatel milovanou, ale náladovou Consuelu zpodobnil v *Malém princí* (New York, 1943) jako krásnou, marnivou růži. Antoine se snažil vydělat peníze navíc, ale ačkoli se knihy *Kurýr na jih* a *Noční let* těšily mezi čtenáři značné přízni, honoráře za literární činnost nestačily výdaje pokrýt. Antoine se tedy uchýlil k psaní filmových scénářů, podílel se i na filmové podobě obou děl a dokonce si i ve filmu *Kurýr na jih* z roku 1936 zahrál, když při leteckých scénách zastupoval hlavního protagonistu.

Využil rovněž nabídku na psaní reportáží, a tak v roce 1935 navštívil Moskvu a výslednou reportáž uveřejnil v deníku *Paris-Soir*. O rok později strávil nějaký čas ve Španělsku, které již bylo v občanské válce, a reportáž otiskl deník *L'Intransigeant*. Velkým lákadlem pro Saint-Exupéryho byl dálkový let mezi Paříží a Saigonem, neboť v případě úspěchu by tak dodal svému jménu ještě větší zvučnost a jako odměnu by získal značnou sumu peněz. Letěl koncem roku 1935, ale pokus skončil nezdarem a málem tragédií. Saint-Exupéry havaroval se svým letadlem Caudron 630 Simoun v libyjské poušti, kde 3 dny bloudil bez dostatku vody. Zážitek velmi detailně popsal v *Zemi lidí*, která brzy po vydání v prosinci 1939 získala prestižní ocenění le Grand prix du roman de l'Académie française.

I přes všechny uvedené fakty se nedá říct, že by byl Antoine de Saint-Exupéry pouze lehkovážný umělec, kterému dělá dobře obdiv a sláva. Na jednu stranu mu obdiv a přízeň čtenářů nevadil, na druhou stranu jako by si přál, aby mohl lépe vycházet se svými leteckými kolegy; ovšem štěstí mu nepřálo. Ostatním leteckým pilotům a mechanikům v Toulouse se hlavně po vydání *Nočního letu* odcizil. Rozdělili se na dva tábory, přičemž kromě jeho věrných přátel to byli i oponenti, podle jejichž názoru Saint-Exupéry v některých momentech leteckého života přeháněl nebo je líčil odlišně. Se svou pozicí se snažil vyrovnat tvrdou prací a hlavně vlastním sebeobětováním. Podle jeho názoru bylo třeba jednat a plně se soustředit,

ponořit se do práce a být prospěšný, v čemž ho mohlo ovlivnit také jeho dětství a vzpomínky na matkou pevně vštěpovanou křesťanskou víru. V roce 1939 Saint-Exupéry odmítl nabízený post ministra propagandy a raději dělal vše pro to, aby se mohl vrátit k letectvu, a tak se brzy po vypuknutí druhé světové války všemožně snažil přihlásit do armády. Lékaři ho sice neuznali zdravotně způsobilým pro zaměstnání válečného pilota, ale mimo jiné také díky svému jménu se přece jen k letectvu opět dostal. Po útoku německých tanků v květnu 1940 odešel do USA, nejen aby podpořil Američany ve válce, ale také na pozvání do New Yorku k propagaci *Země lidí* (v prosinci 1940 také zemřel jeho přítel Henri Guillaumet, který už dříve zvažoval odchod do Ameriky). Sympatie vůči němu ve Francii však opadly, mimo jiné kvůli jeho nesouhlasnému postoji k politice Charlese de Gaulla. Odmítal de Gaullovy názory o vytrvání za každou cenu, stavěl se proti gaullistům, kteří prý vedli bratrovražednou válku, idea domácího odboje se mu příčila a přikláněl se spíše k Pétainovu režimu, nic z toho ovšem neznamenalo, že by schvaloval nacistickou ideologii. Francouz by neměl bojovat proti svým krajanům. V USA se však i přes veškerou slávu a přítomnost Consueley necítil šťastný. Chyběla mu rodina i pocit pravého domova, kam by se rád zase vrátil - jeho milovaná "planeta" - stejně jako malý princ. Stejnojmenná kniha vyšla v roce 1943, kdy Saint-Exupéry konečně opustil Ameriku a přesunul se k oddílu válečného letectva 2/33 v Tunisku. Bylo mu 43 let, čímž přesáhl věkovou hranici pro válečné piloty a nevyhovoval ani po zdravotní stránce, ale přesto i tentokrát povolení k letu získal. Jeho úkolem byly průzkumné lety a mapování pozemní situace. Naposledy vzlétl ráno 31. července 1944. Měl zmapovat údolí řeky Rhône, ale pomyšlení, že je jen kousek od místa svého dětství Maurice-de-Rémens ho odchýlilo z dané trasy. Další události nikdo dodnes nedokázal vyjasnit a staly se předmětem nejrůznějšího zkoumání, teorií a opředly postavu Antoina de Saint-Exupéry aurou tajemna. Jako nejčastější příčina smrti je uváděno sestřelení, což dokazují i později nalezené trosky letadla, ale objevily se i dohady o možném odchodu a sebevraždě, kterou prý předvídal v *Malém princí*. Za svého života se ještě dočkal vydání *Dopisu rukojmímu* (1944), nedokončená *Citadela* vyšla o čtyři roky později.

2.2. Dílo

Motiv létání se ve světové literatuře objevil již v počátcích literární tvorby – Daidalos se svým synem Ikarem se z područí krétského krále Mínóa pokusili uprchnout právě za použití křídel. Kvůli zdánlivé nemožnosti létat byl však tento motiv opomíjen a plně se uplatňuje až v literatuře 20. stol. Po skončení 1. světové války a během 20. let vzrostla popularita literatury zachycující letecké zážitky. Díla tohoto typu se nesla v duchu módních dobrodružných povídek, vyzařovala údiv a obdiv nad jedinci, kteří jsou schopní ovládat letadlo. Často se však jednalo o beletrii, jejímž (prvoplánovým) účelem bylo zprostředkovat čtenáři dech beroucí okamžiky a dát mu pocit hrdinství. Brzy poté přišla opět světová válka, kde se již naplno a ne jen okrajově přihlásila další složka armády, kromě pěší a námořní leteckvo. Existovalo několik leteckých funkcí s odlišnými úkoly. Jedno letadlo nemohlo zároveň nalétávat na nepřátelské území, shazovat bomby a mapovat terén, a tak i letecká posádka zastávala nejrůznější úkoly (kapitán, první pilot, druhý pilot, navigátor, telegrafista, střelci). Spektrum vnímání letů a vykonávaných činností tedy bylo značně široké a formovalo nejrůznějšími způsoby vzpomínky účastníků, a proto se i jednotlivá vyprávění pamětníků liší s ohledem na jejich pozici v posádce.

Knižně zpracované vzpomínky na dobu letů byly svého času velmi oblíbené, dnes si na ně běžně člověk nevzpomene. Čtenáře totiž nezajímají jen technické parametry a faktografické údaje mohou unavovat. Jde o to, aby autor vložil do díla sebe samého, své vzpomínky, přátele i vyrovnání se s válkou, která mu brala přátele a rodinu a v jejíž blízkosti si ani on nemohl být ničím jistý. V českém prostředí je dodnes patrný odkaz Filipa Jánského (vlastním jménem Richard Husmann) a jeho vzpomínkové prózy *Nebeští jezdci* (1964), které se dostalo i filmové podoby. Pro názornost uvádíme i další jména letců-spisovatelů, např. gen. František Fajtl D.F.C. , Miroslav Liškutín, Saburo Sakai, W. E. Johns, ale světově nejznámějším autorem zabývajícím se leteckou tematikou je Antoine de Saint-Exupéry (v jeho stínu tak trochu zůstává krajan Pierre Clostermann, přezdíváný Premier chasseur de France a autor *Velkého cirkusu*). Zprvu létal jako kapitán poštovních letadel a s nástupem druhé světové války se pohyboval na postu pilota průzkumných letounů. Jeho dílo není příliš obsáhlé, čítá sotva přes 1000 stran textu, ale vyznačuje se množstvím vzpomínek, příběhů a především

silnými vůdčími postavami. V některých případech, jako například *Kurýr na jih*, *Noční let*, *Válečný pilot* a *Letec*, se dá příběh odhadnout již z názvu a rovněž napovídají charakter díla, možné převažování dějovosti a sjednoceného příběhu. Od člověka milujícího motory, letadla a létání by se dalo očekávat, že svou vášeň zobrazí i ve svých výtvorech. Naproti tomu se *Země lidí* a *Malý princ* této definici zcela vymykají. S dříve zmíněnými díly je spojuje postava letce (ačkoli v *Malém princ* se vyskytuje jen zcela okrajově jako pozorovatel a možný zprostředkovatel příběhu) a upozaděný děj. Již byl zmíněn fakt, že lety leteckých společností byly ve svých začátcích velmi nebezpečné. Nehody nebyly neobvyklé, letadlo se často dostalo do bouře a pilot už nedokázal stroj vyrovnat. Nepsaným heslem a pravidlem leteckých společností byl důraz kladený na převážení a doručení zásilek a dopisů samotných. I jediná doručená pohlednice nebo dopis mohly změnit osud adresátů a měly větší význam než život člověka, který je převážel. Tato skutečnost by jindy mohla způsobit vzájemnou nevraživost mezi zaměstnanci a nepřiliš laskavou atmosféru, ale snad právě to způsobilo pravý opak. Letce, jejich nadřízené i mechaniky spojovala úcta a pevné přátelství. Proto, ačkoli nebylo nezvyklé, že se pilot přestal hlásit, spojení bylo ztraceno a pošta musela putovat dál, se s tím ostatní přátelé nespokojili a obětovali celé dny průzkumu terénu, jen aby kamaráda našli, což byl případ Antoina de Saint-Exupéryho a Henriho Guillaumeta.

3. Kurýr na jih

3.1. O díle Kurýr na jih

Za svého krátkého života se Antoine de Saint-Exupéry dočkal vydání téměř všech svých knih s výjimkou *Citadely*. Prvním vydaným dílem byla povídka *Letec*, otištěná r. 1926 v časopise *Le Navire d'argent*. Je to nedlouhý příběh pilota Jacquesa Bernise, který spíše než zmapovává letcův příběh, nastiňuje prožívání letu a vnitřní rozpoložení postavy. Svou neukončeností navozuje ve čtenářích dojem, že se povídka dočká pokračování, což se v podstatě potvrdilo o tři roky později. Pokračováním byl román *Kurýr na jih* (1929), který, ačkoli se ke čtenářům dostal později, povídce *Letec* v rámci příběhu předchází a osvětluje skutečnosti, které v povídce působí vytrženě a neukotveně. Jacques Bernis je letec u poštovní společnosti, převáží poštu z Toulouse do Casablancy a Dakaru. Jeho život je celkem monotónní, neustále mění kontinenty, ale nikde vlastně nemá domov a kromě pár přátel a známých je sám. Upíná svoje vzpomínky na dětství a dívku Genevièvu, kterou všichni chlapci milovali a snili o svatbě s ní. S Genevièvou se znovu setkává a i přes skutečnost, že ona je vdaná a má syna, ji miluje. Genevièva je v područí svého manžela, který ji skrze syna vydírá. Bernis se s ženou pokusí uprchnout, ale brzy poznává, že oba jsou rozdílní povahově i sociálně. Bernis se snaží nalézt řešení svého života, to ale přichází brzy samo, Jacques při letecké nehodě umírá.

3.2. Letec a Jacques Bernis

V *Kurýru na jih* nalezneme tři výrazněji se projevující postavy - Jacquese samotného (pro tuto práci stěžejní postava), Genevièvu a jejího manžela Herlina; dále si vybavíme kabaretní tanečnici a Bernisova přítele. Tanečnice charakterově zajímavá není, ale přítel ano, k významu jeho postavy se dostaneme později. Kompozičně se většina prózy skládá z Bernisových zážitků, ať už z doby blízké nebo naopak vzdálené času příběhu. Další podíl na ní má i Genevièva, v tom případě se odvíjejí události spojené hlavně s jejím osobním životem, konkrétně neshody s manželem a smrt dítěte. Linie Bernise, Genevièvy (případně obou), je podána er-formou, není to ale jediný způsob užitého vyprávění. Do díla vstupuje i možný "vypravěč", onen Bernisův přítel. Promlouvá v 2. osobě, ale jeho řeč není určená

čtenáři, patří samotnému Bernisovi, k němuž promlouvá přátelsky, něžně a nostalgicky. "Čemu ses naučil potom, Jacqu Bernisi, na svých toukách světem?"¹⁹ . On se na chvíli stává vypravěčem a oživuje staré společné vzpomínky na létání. Z části je tedy vypravěčem: " ... zde na Sahaře, kde čekám na tvůj přílet, Bernisi, si s melancholií vzpomínám na tu návštěvu našemu dětství"²⁰, na druhou stranu mu Jacques svůj příběh také vypráví a činí z něj příjemce: "A Jacques Bernis mi vyprávěl svůj příběh".²¹

Není to jeho jediná účast. Vyjadřuje i svůj názor na přítelův osud. Nemůže dovolit, aby se na Jacquesa zapomnělo a kromě toho ho sužuje smutek po událostech s Genevièvou, možnost "vyzpovídat se" ze všeho, co ví, je pro něj formou úlevy "...až se utlumí mé smutky, ... , teprve pak mi svět bude připadat bezpečný." ²² Od kontaktu s Jacquesem přechází i k Genevièvě, oslovuje ji s úctou, vyká a vzpomíná na to, co pro ně v dětství představovala. Přítel se tak stává vševědoucím vypravěčem, účastní se děje a odkrývá i to, co by pro Bernise nemuselo být příjemné, totiž setkávání se s Genevièviným manželem a jeho krutosti vůči ní. Stejně tak pokračuje i v líčení útěku obou milenců, nepřísluší mu hodnotit jejich jednání, pouze čtenáři svým popisem sděluje jednání postav a proměny vzájemných vztahů. Přichází i Bernisovo rozčarování, rozchod s milovanou ženou a opětovné hledání něčeho, čeho by se mohl chytit, ať je to cokoli, jakkoli krátkodobé řešení. A následuje další let - poslední. Nikdo nepopisuje, co se děje, Jacques se neozývá, jen jeho přítel si smutně povzdychne, když Bernise najdou mrtvého v poušti. V díle se bez řádu prolínají útržkovité příběhy, jednou sledujeme Bernise letícího nad pouští, kdy mu selhává motor a klesá počet otáček, hned Bernis mluví s četařem francouzské pevnosti v Sahaře²³ a náhle úplně zmizí ze scény. Těžiště se přesouvá na telegrafní rozkazy a posádku na Cap Juby, kde mají zaměstnanci pohotovost- "...Kurýr nedoletěl do Saint-

¹⁹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 195.

²⁰ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 64.

²¹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 116.

²² SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 201.

²³ Tento četař se neobjeví jen v *Kurýru na jih*, ale pozorný čtenář ho postřehne i v *Zemi lidí*.

Louis...."²⁴. Náhle vševědoucí vypravěč-přítel mizí a zůstává jen přítel. Je zvláštní, že nikde v celém díle nenajdeme jméno nebo přezdívku onoho přítele, prvek jinak běžný a důležitý, kdy jméno dokáže zastoupit celý popis osoby. Jeho part vyprávění končí záhadnou větou: "*Já, nedobry pastyr, jsem asi zdriml.*"²⁵ Můžeme zde hledat výčitku, že nedal na Bernise pozor, že si svého kamaráda víc nevěšmal, že měl vytušit nedobry konec jeho letu? Ale nabízí se i jiná možnost; v Bibli se praví: "*Já jsem pastyr dobrý. Dobry pastyr dáva za ovce svůj život.*" (Jan 10, 11). Přítelovo vyznání tedy můžeme chápat na základě parafráze a přeneseného významu. Dostává nový – duchovní – rozměr a ve čtenářových očích náhle přítelovu osobu mění na nehmotnou a všeznalou, vše opatrující. Jako by se přítel transformoval z lidské bytosti na spasitele, který v podobě pastýře neuhlídal všechny své ovečky a neochránil je před zlem. To není jediná narážka na víru a církev, později se k této problematice vrátíme.

Chceme-li jasně vytyčit obecnou konstrukci příběhu, je vhodné použít teorii Vladimira Proppa. Hlavní hrdina má splnit úkol a nastávají problémy (úkol je zobrazen jako převoz pošty, zatímco problémy jsou zastoupeny ze dvou stran - nepříznivé letecké podmínky a nešťastný Genevièvein osud). Bernis se snaží obě překážky vyřešit, jednak pro spokojený život jeho a Genevièvey, jednak proto, aby splnil úkol a doručil poštu v pořádku. Kromě toho je zastoupen i typ hrdinova pomocníka v postavě již zmíněného Bernisova přítele.

Jacquesův osud se prolíná s osudem vdané Genevièvey, přítelkyně z dětství. Řečeno okázalou frází, oba si hledají cestu k životu. Bernis by se rád vymanil z doslova "přelétavého" života pilota a našel si cokoli stálého, na co by se mohl upnout a najít tak stabilní bod své existence. Genevièveu oproti tomu trápí složitá situace v manželském svazku, konkrétně nemocný syn a dominantní manžel, který využije chlapcova špatného zdravotního stavu k připoutání si manželky. Po synkově smrti se situaci snaží vyřešit útekem s Bernisem ve snaze zanechat smutnou minulost za sebou, ale když opustí pohodlný život, zjistí ona i Bernis, že ani toto východisko není správné. Příběh dvou ztracených lidí není, jak již bylo řečeno, jednoduchý, střídá se s Bernisovými vzpomínkami na dětství, okamžiky letu nebo sebereflexemi. Vystihuje tak zmatenost

²⁴ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 261.

²⁵ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 265.

a neuspořádanost hrdinova života, nestálost, kdy se jeho celý život vejde do jedné krabice. Čtenář cítí výraznou přítomnost citů, nejvýrazněji lásky, milenecké i přátelské.

Kromě samotných prozaicky zaměřených úseků, kde jsou vedle vyprávění výrazně zastoupeny i dialogy, v nichž nejčastěji vystupuje Jacques, se Saint-Exupéry projevuje i jako lyrik, nejčastěji pokud se jedná o popisy přírody. Zajímavou složkou jsou i telegrafní zprávy mezi jednotlivými letišti na trase. Jejich vojenská strohost uvádí do protikladu lyrický vztah k přírodě, zároveň má funkci dokumentační. Nenajdeme v nich jediné konkrétní jméno osoby z toho prostého důvodu, že základny všechna jména letců znát nemohly, ale v rámci literárního díla má tento fakt i další funkci. Neosobní označení "kurýr" činí všechny zaměstnance této pozice sobě rovnými a domníváme se, že zdůrazňuje povinnost jejich nositelů. Daniela Hodrová rovněž poukazuje na možné užití řekněme "administrativně" orientovaných útvarů, jako např. dotazník, nebo osobních poznámek, které rovněž mohou posloužit jako pomůcky pro charakterizaci a popsání postavy²⁶. Jejich obsah se omezuje na časové údaje příletu/odletu nebo technického stavu letadla a hlavní prioritou zůstává převážený obsah. Dílo vyniká určitou tísní, sevřeností, a to jak dějovou, tak i působením na čtenáře. Rozhodně to není čtení plné humoru, protože jeho smysl spočívá v něčem jiném než je pobavení, kromě autentických zážitků totiž v sobě skrývá i prvky filozofie formou autorových úvah a komentářů slavných myslitelů: "*Descartes založil možná svůj systém na petitio principii. Pascal ... Pascal byl krutý. Dožil svůj vlastní život, aniž navzdory všemu úsilí rozřešil dávný problém svobody člověka.*"²⁷

Postavu letce Jacquesa Bernise vystihuje autor především jeho pojmenováním. Jasně ho definuje a odlišuje od ostatních zaměstnanců letiště, které nazývá pouze jmény obecnými jako četař, mechanik, náčelník. Čtenář bývá často seznámen nejprve s hrdinovým jménem, formuluje tak tím nejprostším způsobem hlavního protagonistu, což v tomto případě neplatí. Čtenář tudíž očekává, že mu i Saint-Exupéry předloží hned v začátku jasný obraz hlavní postavy nebo postavy jí blízké, ale zde se očekávání nesplní. Tedy pokud se jedná pouze o *Kurýra na jih*. *Kurýr na jih* není prvním literárním dílem, kde Bernis vystupuje.

²⁶ HODROVÁ, Daniela, *...na okraji chaosu...*, Praha, 2001, str. 522.

²⁷ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 196.

Objevil se již v povídce *Letec*, povídce uzavřené z hlediska hrdinova osudu. Bernis v povídce z roku 1926 umírá stejně jako v pozdějším románu. Dalo by se předpokládat, že autor počítal se čtenářovým obeznámením se s postavou, která se znovu objevuje, ale toto tvrzení se ukazuje jako neplatné. V obou zmiňovaných prózách nenalezneme jedinou zmínku o Bernisově fyzické podobě. Nechává tak čtenáři volnou cestu aby si vytvořil vlastní podobu hrdiny; nezáleží přece, zda je Bernis hezký či ošklivý, vysoký nebo malý, blondýn nebo brunet, pro příběh je to zcela nepodstatná informace.²⁸ Ačkoli v Saint-Exupéryho próze (této i těch následujících) je významně zastoupena složka popisu přírody, popisu hrdinova zevnějšku autor, zdá se, nepřikládá velkou důležitost. V začátku *Kurýra na jih* se mihne popis Bernisova ustrojení, což ještě umocní dokumentární charakter. "*Pilot se obléká. Svetry, šála, kožená kombinéza, boty s kožešinou. V rukou mu překážejí hodinky, výškoměr, pouzdro na mapu, ...*"²⁹

Bernis se jeví jako bipolární postava. Dokáže vystupovat jako nebojsa, drsný chlap, který si vždy umí poradit a rozdává rady pro přežití, ale pod tvrdou slupkou se skrývá jemná a zmatená povaha. Není známo, proč se Bernis stal pilotem, ale už to, že se jím stal, má svou výpovědní hodnotu. Nechybí mu odvaha nasazovat vlastní život ani schopnost chladně uvažovat při technických poruchách letadla; ale jeho známí (konkrétně profesoři, které Bernis s přítelem potkávají při návštěvě nejmenovaného gymnázia, kde oba studovali), a tím i čtenáři, chápou, co se nejspíš skrývá za jeho jednáním. Lidé mají ve zvyku vracet se tam, kam je táhne srdce, a na místa spojená s hezkými vzpomínkami. Láska tak tvoří jediné silné pouto, které váže Bernise k rodné zemi. Svou pravou tvář odhalují Bernis pouze svým nejbližším, často i v dopisech určených přátelům a naopak, které v textu rovněž nalezneme. Projevuje se neobvykle citlivě a vzdělaně, přirovnává sám sebe k poutníkovi do Jeruzaléma, užívá metafor a přirovnání a posunuje text do vyšší roviny. Vyšší, ale jen z jedné strany. Lyrická osobnost nevyklučuje drobná zaváhání a odchylky, kterých se dopouští i Bernis. Dnes již útěk vdané ženy s milencem není v rámci

²⁸ Postava bez vnějšího popisu může mít v textu i jinou funkci, například funkci zástupnou, kdy slouží jako jinotaj pro aktuálně známou osobu. Další možností bylo vytvoření postavy, do níž je možné promítnout si někoho jiného-i autora samého.

²⁹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 191.

společenských zvyklostí neobvyklý, ale ve své době to byl svým způsobem skandál. Geneviève na sebe vzala úděl "neposlušné" ženy, s níž by se nejspíš v naději na nový život vyrovnala, ale i přes cit chovaný k Jacquesovi se s letcem nedokáže sžít. Jacques je uvyklý na tvrdé nebo přinejmenším nepohodlné životní podmínky, Geneviève vždy žila obklopená vybranou společností a vkusnými věcmi. Bernis ji vždy považoval částečně za vílu, hlavně v dětských letech, což se v dospělosti nezměnilo a Bernis si to dobře uvědomuje: "*Trochu pochyboval i sám o sobě. Dobře věděl, že znovu podlehl svým představám.*"³⁰ - a víly přece nejsou totéž co lidské bytosti sužované zkouškami? Že se Bernis nezachoval galantně a Geneviève morálně nepodpořil, aby s ním přece zůstala? Oba si i navzdory svým představám patrně uvědomovali místo, kam patří (alespoň Geneviève ano, proto s Jacquesem nezůstala).

Jacques věděl, kam nepatří, a tak hledal způsoby, jak své místo najít. Zkoušel najít pomoc ve víře, která nabízí možnost vykoupení jako první i poslední řešení, ale bez valného úspěchu. V jedenácté kapitole se Jacques účastní kázání, při němž ale necítí, že by si kněz byl sám sebou jistý, natož aby přinesl víru ostatním.³¹ Antoine de Saint-Exupéry nebyl odpůrcem křesťanské víry, alespoň se to s naprostou jistotou tvrdit nedá. Jeho vnitřní přesvědčení o absolutní povinnosti a možnosti být užitečný se sice s ideály křesťanství shoduje, ale ti, kdo ho šíří, by si správností svého počínání měli být jistí, což výše zmíněný kněz není. Bernis v jeho kázání hledá smysl a řád, ale mnohem víc ho sužuje zmatek a beznaděj. Když tedy nenajde spásu v křesťanství, obrací se v podstatě k záležitosti naprosto opačného charakteru, který křesťanské vyznání neschvaluje. Prostředí šantánu a společnost jedné z tanečnic mu dává na chvíli zapomenout, nechtěl být sám, ale smysl to stejně nemělo. "*Ty mi nemůžeš dát nic z toho,*

³⁰ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 229

³¹ Právě v této části se projevuje vliv autorovy matky. Marie de Saint-Exupéry byla hluboce věřící a tuto vlastnost přenášela i na své děti. Koncem 19. století se v literatuře prosazují katolicky orientovaní autoři (Huysmans, Léon Bloy, Paul Bourget), což se ještě umocnilo nadcházející světovou válkou. Od těchto tendencí se ve 20. letech pomalu upouštělo a nahrazoval je zájem o člověka, jeho podstatu a lidská práva, a to jsou jedny z hlavních rysů Saint-Exupéryho tvorby.

po čem se mi stýská."³² Zbývá mu tedy jen pokračovat ve své práci, dobrodružné, nebezpečné, která ho nakonec stála život.

Činy a promluvy vykreslují nejlépe povahu aktérů. Bernis se stále projevuje jako nespokojená hledající osobnost. Velkou měrou jeho jednání a povahu ovlivňuje nostalgické vzpomínání a vlastní představy. Geneviève na tom má i svůj podíl, s Jacquesem se ovlivňují navzájem, a zůstává tak jedinou výrazně projevující se postavou. A i poslední slova díla mají vlastní specifické sdělení - v rámci povinností a úkolů, kterých je pro ostatní třeba, nemá jedinec, pokud nesplnil očekávání, význam: "*Pilot zabit. Letoun rozbit, pošta nedotčena. Stop. Posíláme dál na Dakar.*"... "*Z Dakaru pro Toulouse: Pošta došla do Dakaru v pořádku.*"³³

³² SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 235.

³³ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 265.

4. Noční let

4.1. Historie díla Noční let

Prvek lásky se objevuje i v druhém Saint-Exupéryho románu. *Noční let (Vol de nuit)* vyšel v roce 1931 s předmluvou André Gida a ještě v tomtéž roce vynesl svému tvůrci ocenění Prix Femina. O dva roky později byl zfilmován a jako námět inspiruje umělce ještě dnes (v roce 2011 se *Nočnímu letu* dostalo i komiksového zpracování³⁴). André Chaumeix v něm shledává romaneskní dílo, které publiku předkládá otázky člověka v jejich nejčistší formě. Ve své kritice³⁵ označuje let a následnou ztrátu orientace za základní osnovu vyprávěného příběhu. Antoine de Saint-Exupéry je pro něj především pilotem, což však nevylučuje možnost být i (dobrým) spisovatelem. Hledá adekvátní slova k popisu vnějších zkušeností a uvažuje nad nimi. Chaumeix nazývá knihu "*sobre*" - prostou, skoupou, střízlivou (nejspíš co se její základní dějové linky týká), ale přesto krásnou. Krásný je způsob podání tohoto narativu, kdy se tři letci mají dostavit ve stejný čas na základnu. Když se jeden z nich ztratí, vedení a Saint-Exupéry nepřipouští citovost nebo pesimismus, jde o věčný protiklad člověka a vesmíru. Spojuje v sobě křehkou poezii a hrdinský patos ukrytý v obyčejném člověku. Co jsou pozemské statky v podobě manželky, materiálního zajištění a bytu proti silám přírody, které rozhodnou o životě, a proti okamžiku v oblacích, kdy se člověk nemůže spolehnout na nic jiného, než na sebe a své schopnosti?

Hlavní linie příběhu sleduje dění na letecké stanici v Jižní Americe, kde se výrazně projevují dvě postavy, velitel letecké stanice Rivière a inspektor Robineau. Čekání na přilet pilota Fabiena, který se ztratil v bouři, jim dává prostor ukázat svou povahu a slabiny, přičemž jako doplňující slouží momenty z Fabienova soukromého života, následného letu a netrpělivé čekání manželky. Ačkoli se tak autor s určitostí nevyjadřuje, čtenář tuší opět nepřilíh šťastný závěr - Fabien se v noci při přeletu ztratí a nepomůže mu ani vystřelená světlice. To však jen podtrhuje autorovu filozofii oběti, činu a povinnosti.

³⁴ PUCHULU, Bernard, *Vol de nuit*, Futuropolis, 2011.

³⁵ Vyšla v *la Revue des Deux Mondes* 1. ledna 1932.

4.2. Pilot Fabien

V *Nočním letu* se postava letce příliš nevyskytuje, je víceméně nepřítomný, ale přesto svou skutečností působí na druhé - pro posádku je to kamarád a zaměstnanec, pro svou ženu milovaná bytost - vystavuje ji nejistotě a obavám. Právě působení nevýrazně popsané letcovy osobnosti na ostatní je klíčové, dává jim tak spouštěcí impuls k odhalení sebe sama. Dominuje postava ředitele letectva Riviéra³⁶, aby vynikla právě osobnost a odpovědnost vedoucího. Podkladem pro ni mu byl provozní ředitel společnosti Latécoère Didier Daurat. Na latécoèrské základně se zaměstnanci dělili do dvou táborů: na Didierovy odpůrce a příznivce. Didier Daurat byl známý svou přísností, nekompromisností a zodpovědností, což se odrazilo i v knižní podobě. Saint-Exupéry si svého vedoucího velmi vážil a v knize mu přikládá velkou důležitost, což podtrhuje i věnování "panu Didieru Dauratovi". André Gide uvádí zajímavý poznatek, "*mnohem udivující než postava letce se jeví postava jeho nadřízeného, Riviéra.*"³⁷ Z toho vyplývá, že (podobně jako v *Malém princ*i, jak uvidíme později), i v *Nočním letu* se sice postava letce objevuje, ale pouze okrajově na dokreslení příběhu. Ústředním bodem se jeví Fabien hlavně z toho důvodu, že je jeho život v ohrožení a čtenáři není lhostejné, co se s ním stane. Pilotu Fabienovi je věnováno víc pozornosti, ale pouze tolik, aby čtenář pochopil jeho povahu. Jeho hlavní role tedy paradoxně spočívá ve funkci postavy vedlejší v rámci psychologického vykreslení, zatímco v příběhu jsou si s Riviérem rovnocenní, jejich jednotlivé příběhy se v próze prolínají.

Fabien je stejný "vzdušný tulák" jako Jacques Bernis, takřka bez minulosti, vytržený ze života, o němž víme pouze to, že je krátce ženatý. Jeho minulost pro děj není důležitá, není třeba zaměřovat se tím, co bylo, Fabien žije ve chvíli čtení a čtenářovou aktivitou znovu ožívá. I on se vyznačuje odvahou riskovat a smyslem pro povinnost. Svou práci pilota miluje a létání pro něj je stejným potěšením jako pro autora. Oproti tomu Rivière je až příliš úzkostně akurátní, přesný a puntičkářský. Poštovní společnost a zajištění převozu pošty je pro něj takřka životním úkolem, chce vyzvednout důležitost svého

³⁶ DAURAT, Didier, *Saint-Exupéry, tel que j'ai connu*, Liège, 1954.

³⁷ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Vol de nuit*, Paris, 1931, préface André Gide.

zaměstnání a plní ho až s fanatickou oddaností. Riskuje při zadávání úkolů, jako by ho automaticky vedlo vnitřní přesvědčení, ale hlouběji se významem již zadaných úkolů zabývá až později. V *Nočním letu* převažují dva typy lidí - osobnost vůdce, který vše připravuje a organizuje, a "poddaný", který daná nařízení respektuje. Je to téměř výlučně mužský svět, do něhož ženský prvek zasahuje minimálně. Rivière se domnívá, že hodnota povinnosti a hodnota lásky jsou protichůdné, přesto jsou jedna pro druhou důležité, ovšem spíše než láska plná citu v pravém slova smyslu je to vášeň či nutkání. Kromě Fabiena a Rivière zde nalezneme další mužskou postavu, kterou je inspektor Robineau. Navzdory Fabienovu smutnému osudu se právě Robineau jeví jako nejsmutnější a zvláštním způsobem i "nejtrapnější" postava románu. Není dostatečně rozhodný a rázný, aby důstojně obstál před Rivière, a vystupoval tak, že ani mezi ostatními zaměstnanci není oblíben a nevládl přirozenou autoritou jako Rivière. *"Nikdo ho zrovna nemiloval, vždyť inspektor také není stvořen proto, aby byl oblíben a milován, ale aby sestavil hlášení."*³⁸ Mezi Rivière a Robineauem panuje neosobní formální vztah ředitele a podřízeného, přesto v sobě Rivière kus lidskosti a vřelosti skrývá; je to pouze jeho vysoká pozice v podniku, která mu nedovolí možnost dát přátelství najevo, ač by tak rád řekl: *"Jděte, Robineau, jděte, přáteli..."*³⁹

Autor přebíhá od Fabiena k Rivièreovi a Robineauovi. Vytváří tak pomyslný dějový trojúhelník, jenž se stále točí dokola stejně jako pracovní koloběh na základně – s nově přivezenou poštou je třeba letět dál a předat ji. Stav poštovních zásilek je evidentně oním pomyslným vrcholem trojúhelníku vyjadřující nejvyšší důležitost. Všechna důležitost je dána do rukou lidem a je nutné lidi určitým způsobem pro tuto činnost připravit. Rivière na sebe tento úkol bere se všemi skýtanými nepříjemnostmi, *"Člověk pro něho byl neztvárněný vosk, který je třeba hníst. Bylo nutno vdechnout duši této hmotě, dát jí vůli, přimět je, aby se překonávali."*⁴⁰ A ač se to zdá být přitažené za vlasy, podobně jedná (nebo alespoň autor tak uvažuje) i Fabien při řízení letadla, které jako by jednalo samostatně

³⁸ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 16.

³⁹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, str. 60.

⁴⁰ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, str. 19.

a bylo živým organismem s vlastní vůlí "*Zdálo se mu, že i hmota se bouří.*"⁴¹ Jak ale najít jiný vztah a jinou spojitost mezi trojicí Fabien, Rivière a Robineau? Každá z těchto postav v díle může fungovat samostatně a plní tak svou funkci letce, velitele letecké stanice a inspektora, ale spojíme-li pomyslně tyto tři postavy do jedné, dostaneme poměrně celistvý obraz jednotlivce. Je trapný a směšný svým krátkým bytím na světě, odvahou/tvrdohlavostí a neústupností a smyslem pro povinnost.

⁴¹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, str. 50.

5. Země lidí

5.1. Námět a historie Země lidí

Stylově i žánrově odlišná *Země lidí* vynesla Saint-Exupérymu další ocenění, tentokrát Grand prix du roman de l'Académie française. Ohlasy na sebe nenechaly dlouho čekat, názory kritiků byly dosti odlišné. V recenzi z 22. dubna 1939 *Zemi lidí* označuje Robert de Traz jako dojmavé líčení o Sahaře, přátelství a mimo jiné i velkém riskování. Zdůrazňuje zneklidnění, které nás při čtení provází, znepokojení nad stavem světa, který se rozpadá, a člověka, který se ztrácí.⁴² Rok 1939 byl celkově pro celou Evropu obdobím neklidu a znepokojení. 15. března došlo k obsazení Československa německou armádou a druhého dne, 16. března, si francouzští čtenáři mohli přečíst první recenzi knihy *Země lidí*. Je zajímavé a jistě i trochu smutné, že jen o pár stran dál se nacházela zpráva o okupaci území Čech a Moravy.⁴³

Čtenář je uveden do světa našeho letce-spisovatele poměrně klasicky: vzpomínkou na Saint-Exupéryho první let u společnosti Latécoère a všechny okolní příhody a zvolna přechází ke vzpomínkám na lety a odvahu svých přátel Mermoze a Guillaumeta. Ale ještě než přečteme první řádek, není na škodu povšimnout si autorovy krátké předmluvy. V několika řádcích dokázal postihnout téměř celé poselství *Země lidí*. "*Země nám toho o nás poví víc než všechny knihy. To proto, že nám klade odpor. Člověk se plně projeví, teprve když měří své síly s nějakou překážkou. Ale má-li ji zdolat, musí mít vhodný nástroj.*"⁴⁴ Země je pro něj domovem a hnízdem, z něhož vyšel. Pokouší se Zemi ovládnout a dokázat, že on, člověk, je skutečně pánem všeho. Proto se odlepjuje od půdy a překonává stovky kilometrů nad pevninou i oceány, aby si pokořil další živel, vzduch. A po úspěšném vykonání povinnosti se krátkodobý pocit vítězství vytrácí a člověk znovu pochopí původní vztah své osoby k Zemi, totiž pokoru a lásku, které je k ní nutno chovat. A nejen k Zemi samotné, ale i ostatním objektů, které k ní patří, a to k lidem. Autor si vyvolává v paměti znovu obraz jedné noci, kdy letěl přes Argentinu a pozoroval tmu pod sebou, občas

⁴² *Icare*, 1984, str. 60.

⁴³ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 272.

⁴⁴ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 66.

ozářenou záblesky ohně. "V té nekonečné tmě signalizovalo každé z nich (světýlko) zážrak lidské přítomnosti (...). Ale vedle těch živých hvězd-kolik oken bylo zavřených, kolik hvězd vyhaslých, kolik lidí spících... Stůj co stůj se musíme pokusit najít cestu k sobě."⁴⁵ Z jeho slov je patrná samota, potřeba být s druhými, spojení lidí. Člověk je určený k životu ve společnosti, ta ho formuje způsobem, jaký si neosvojí žádný samotář. Samota, s níž se Saint-Exupéry potýkal nedobrovolně při neshodách s kolegy a následnými odloučeními i v pozdější době při pobytu v USA. Vztah k lidem autor naznačil již v názvu díla. "Lidé" a "Země" jsou dva stěžejní body, k nimž se Saint-Exupéry svou osobou upíná.

Stejně jako v předešlých publikacích, i zde se detailně zaměřuje na okolní krajinu. Nepopisuje ji zcela tradičním způsobem, v jeho podání příroda není okolo jedince ale rozprostírá se pod ním. Bere ji jako danou, pevnou a statickou, jako protiklad k uplývajícím mrakům. Vnímá ji jinak jako letec se svým letadlem a jinak jako na ostatních nezávislý člověk. Při ztroskotání v poušti nemůže okolí vnímat jako například turista při zájezdu na Saharu. Percepce přírody není jediným odlišujícím prvkem. I na první pohled tak jednoduché komponenty jako jsou názvy kapitol hrají v úloze knihy důležitou roli. Kapitoly *Kurýra na jih* i kapitoly *Nočního letu* jsou pouze očíslovány, oproti tomu každá kapitola *Země lidí* je tematicky označena (*Letecká linka, Kamarádi, Letadlo, Letadlo a planeta, Oáza, Na poušti, Daleko v poušti, Lidé*). Napovídají tak obecnou charakteristiku jednotlivých oddílů, což se shoduje s tvrzením o příběhové rozdrobenosti vyprávění. *Země lidí* je spíše než román soubor povídek či vzpomínek a s nimi spojená zamyšlení. Kapitoly na sebe navazují víceméně volně, ne dějem, ale myšlenkovými pochody autora a jeho vzpomínkami. Nejvýrazněji se uplatňuje autor-vypravěč a autorovu autentičnost podpořila i užitá ich-forma. Dovoluje tak přirozeně vsunout do děje více úvah a autorových postojů a zároveň volit pořadí evokovaných událostí.

5.2. Letec

Nitky drobných příběhů vedou čtenáře k zásadní části pojednávající o ztroskotání Antoina de Saint-Exupéryho a navigátora André Prévota v Libyjské poušti r. 1935; zásadní je z důvodu účasti letce. Vinou světla z majáku, které oba účastníky letu ve tmě oslnilo

⁴⁵ Tamtéž.

a zmátlo, narazilo letadlo do země. Ocitli se tak sami uprostřed noci a pouště a přece se ještě nevzdávali. Chvilé odhodlání střídala nejistota a chuť dál nepokračovat a ukončit své trápení. Je zajímavé zmínit rovněž epizodu o otroku Barkovi. Bark, který vždy nebyl otrokem, svou roli přijal s pokorou, ale pomyslení na to být znovu svobodný a jednat dle svého uvážení v něm stále žilo. Se Saint-Exupéryho pomocí se stal znovu člověkem závislým pouze na sobě. Pověstná je zpráva o Barkově poslední známé chvíli, kterou v lehce pozměněné podobě užívá i brazilský spisovatel Paulo Coelho⁴⁶. Bark byl náhle až příliš volný, během zajetí si odvykl jednat sám, a jako projev svobody utratil všechny své peníze za dárky pro cizí děti. Radoval se z kontaktu s lidmi. Autor tak podává obraz skutečných lidí, jenž potřebují jeden druhého, protože jsou na sobě závislí. Musejí s někým sdílet své neúspěchy a osudy. Formou podobenství o osvobozeném otrokovi tedy zobrazuje Saint-Exupéry charakter a potřeby lidské bytosti, tedy i letce.

Jako postavu letce můžeme chápat už samotného autora, který zmiňuje své profesní zkušenosti, a dále jmenované přátele a kolegy Buryho, Guillaumeta a Mermoze. Cokoli o nich Saint-Exupéry napíše, je poctou a vzpomínkou vzdávající hold skutečným hrdinům. O Burym se zmiňuje jako o prvním. Z hodnosti začínajícího pilota k němu vzhlížel jako ke hvězdě. Saint-Exupéry k němu projevil až nábožnou úctu, čemuž se Bury sice nevysmál, ale je znát, že se ke své pověsti leteckého veterána staví s nadhledem a dříve tak "adrenalinovou" práci bere dnes jako rutinu. Mermoz ohromil úspěšným letem v hydroplánu přes tornáda a bouři. Příroda a vodní živel mu stavěli do cesty nejrůznější překážky, z nichž nakonec vyvázl, aniž se bál. "... *uvědomil si Mermoz, že vůbec neměl strach.*"⁴⁷ Bylo třeba jednat a pud sebezáchovy byl silnější než obavy, které ignoroval a vybavil si je až při zpětném rozpomínání se na průběh letu. Mermoz byl rovněž jedním ze zakládajících členů francouzské letecké linky nad územím nepodrobené Sahary a později hledal možné letecké trasy v Jižní Americe. Několikrát měl sice nehodu a šlo mu o život, stejně však vyvázl mimo jiné i díky své nezlomné vůli a chuti žít. Nakonec ho zklamal vynechávající motor, ne jeho schopnosti nebo přírodní síly, ale lidský výtvar. Svým přátelům zanechal krásné vzpomínky a jedinečnou osobní filozofii – nejvzácnější

⁴⁶ COELHO, Paulo, *Jako řeka, jež plyne*, Praha, 2006, str. 262.

⁴⁷ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 75.

a nejcennější poklad je přátelství a možnost být s lidmi, čehož můžeme dosáhnout prací v kolektivu. *"Velikost každého povolání je snad především v tom, že spojuje lidi: existuje jediný opravdový přepych, a to lidské vztahy."*⁴⁸

S Guillaumetem Saint-Exupéry zažil podobnou chvíli. Vzpomíná na nouzové přistání v Mauritánii a četaře, který víc než šest měsíců nepotkal člověka. K obyčejné návštěvě se choval jako ke králi, byl vděčný za každé slůvko. Na vlastní kůži se on i oba letci přesvědčili, jak málo dokáže změnit lidské hodnoty.

Nejblíž měl ale autor právě ke Guillaumetovi. Oslovuje přímo Guillaumeta, mluví k němu se zvláštní jemností a nostalgií. Chápe, že kdokoli neobeznámený s přítelovou osobou mohl Guillaumeta považovat za vtipálka za každých okolností, i tváří v tvář nebezpečí. Chápe, že někdy prostě nelze popsat člověka pouhými slovy, ale činy, které nedostačující adjektiva nahradí. Guillaumet po ztroskotání letadla putoval týden v krajně nehostinných podmínkách andských hor. V hlavě se mu honilo všelicos a smířil se už i se svou smrtí, jako by to byla jedna z překážek, ke kterým se stavěl s pochopením jejich závažnosti, a myšlenkou na odchod své osoby ze života kamarádů, ale novou sílu mu dodalo pomyšlení na manželku. Nebyla to citová záležitost ale čistě materiální. Pokud by zemřel mimo civilizaci, byl by prohlášen za mrtvého až po uplynutí čtyř let a až poté by byla jeho manželce vyplacena Guillaumetova životní pojistka. Guillaumet nemohl dovolit takovou nezodpovědnost vůči milované osobě. Opět jsme se dostali k tak často omílané dvojici *"povinnost-zodpovědnost"*.

⁴⁸ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 85.

6. Válečný pilot

6.1. Válečný pilot – dílo

Po Zemi lidí chronologicky následuje *Válečný pilot*. Kniha vyšla r. 1942 nejprve ve Spojených státech s podtitulem *Let do Arrasu*. Prostřednictvím svého díla apeloval na morálku vedení USA, které se na začátku války od konfliktu distancovalo a vyhlásilo neutralitu. Saint-Exupéry, ačkoli anglicky prakticky nemluvil, využil své popularity ve Spojených státech pro pomoc v akutní situaci. Okupovaná Francie (paradoxně) povolila vydání knihy ve velmi omezeném nákladu a německá cenzura ji nakonec stáhla z prodeje.⁴⁹ *Válečný pilot* je z vybraných děl jediná publikace, která přímo postihuje téma války, což naznačuje už samotný název. Dílo lze pomyslně rozdělit na dvě linie, obě prožité a zprostředkované autorem, které se rovněž vzájemně v různé míře prolínají - první zachycuje událost v začátku války, kdy spatřil zmatený pochod uprchlíků a evakuaci obyvatel, druhá je ryze úvahou na válku a věci s ní spojené. Je věnována kolegům z letecké skupiny 2/33, kteří se s ním na letech podíleli; nasazovali život a úctu jim projevenou si skutečně zasloužili.

6.2. Autor a postavy

Saint-Exupéry mluví sám za sebe, z vlastní zkušenosti. Projevuje se výrazně subjektivně, píše v ich-formě, čímž plně zapojuje vlastní postavu a maximálně se do postavy letce promítá. Zároveň odsouvá jakoukoli fikci a zachycuje skutečné události a osoby. Kromě samotného Saint-Exupéryho se výrazně jeví jeho kolegové, jimž dílo věnoval: poručík Gavaille a major Alias. Oba vystupují v průběhu celého díla a jsou si velmi podobní, co se charakteru týká. Nehledě na výši vojenské hodnosti si zachovávají vzájemnou rovnost, obapolně se respektují a o rozkazech nediskutují ani nežertují; nemají to zapotřebí. Jsou hlavou štábu a musí vytrvat až do konce.

Pro majora Aliase byla typická věta „*Jestli je vám ten úkol příliš obtížný... Jestli se necítíte ve formě, mohu...*“⁵⁰ Nikdy nedořekne. Jeho výpověď tak vyznívá částečně

⁴⁹ BURRIN, Philippe, *La France à l'heure allemande 1940-1944*, Seuil, 1995, str. 245.

⁵⁰ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 322.

ironicky a provokativně, jaksí furiantsky, ale zároveň dává pilotům mizivou, minimální naději na vyvléknutí se z úkolu. Přesto ale ví, že nikdo si nedovolí odmítnout. Současně vyvolává dojem omluvy sobě samému, snad si vyčítá nemožnost zadávaných úkolů a omlouvá se tím, že šanci jim přece jen dal.

Alias si je náročností a takřka nemožností příkazů vědom, podle svých slov se je dokonce pokoušel změnit, ale stejně jako pilotům i jemu nezbyvá než přijmout rozkaz a smířit se s realitou. Majora Aliase nejlépe vystihuje ne chování nebo řeč, ale jeho zprvu přímá odpověď a následné zaváhání.

Každý muž ze štábu a z letectva se musí obrnit trpělivostí a rozhodností. Jedinec je odkázán sám na sebe, pilot ve vzduchu nemůže žádat od pozemních navigátorů pomoc, protože oni zkrátka jeho přesnou polohu a podmínky neznají. A naopak. Saint-Exupéry trefně přirovnává štáb k hráči bridže, kterého by se hráči ze sousední místnosti zeptali, co udělat s tou a tou kartou. Když všude vládne panika, je třeba, aby velící štáb zakročil, protože zodpovídá ještě za to, co ještě vůbec zorganizovat lze. Pro civilisty se čas možná zastavil, pro vojsko ne. Saint-Exupéry musí přijímat rozkazy, ač jsou prázdné a nemají prakticky žádný smysl. Sám Saint-Exupéry potvrzuje, že on ani jeho přátelé a kolegové osobně nic neznamenají. Jsou jen hracími figurkami beze jmen, s nimiž je třeba táhnout a třeba je i obětovat pro funkčnost systému, jako ve hře na policisty a zločince, kde se dodržují pravidla.

Znepokojení představuje kapitán Vezin. Vystupuje jen v jedné kapitolce, ale přesto dokáže silně na čtenáře zapůsobit. Vytváří kontrast k oddaným pilotům tím, že neustále přináší špatné zprávy. Pracuje na zpravodajství, kde zaznamenává a zpracovává informace o pohybu nepřátelských letadel. Je to on, kdo sbírá všechny negativní podněty a kdo jediný přesně ví, jak je situace závažná. I přátelům před letem prorokuje špatnou cestu a letu nemožné podmínky. Snad to má taky ve zvyku, stejně jako major Alias, který každému navrhuje zproštění úkolu. Jeho počínání je více méně nepodstatné a nemusí ani nic říkat, letci si závažnost dobře uvědomují. Ale je to jeho způsob existování, na který jsou už ostatně členové posádky zvyklí a nemají na tom co měnit. O strachu z úkolu mluví ještě jinak. Na příkladu chlapce v koleji vystihuje typickou lidskou vlastnost: bojíme se předem, ještě než k něčemu dojde, autorova chlapce (vlastně jeho samého v dětském věku) děsí představa hodiny gramatiky. Není třeba bát se toho, co přijde, protože to přijít má, a

důvodem ke znepokojení by spíš měla být neznalost toho, co přijde. „*Od nesplněného úkolu se nedá nic čekat.*“⁵¹ Pokud se tedy o nic nepokusíme, nic nezískáme. Můžeme se sice uchránit před nezdarem, hanbou a zklamáním, ale co když přece jen můžeme být nějak platní a snad i úspěšní?

Major Alias, poručík Gavoiille i truchlivý kapitán Vezin, ti všichni pomáhají utvářet konečnou podobu Saint-Exupéryho pilota. Autor je nekritizuje ani nehodnotí, oni prostě jsou. V knižní hierarchii postav jsou postavami vedlejšími, ale na významu jejich osob se tím nic nemění. Právě oni sami se ve své smířenosti a oddanosti Antoinu de Saint-Exupéry podobají.

Autor zprvu vystupuje jako zkušený a znalý pilot, muž rázného chování a rozhodování. Tyto vlastnosti se odrážejí i ve způsobu řeči - věty jsou přímé, dokončené a lze z nich vycítit vnitřní jistota. Saint-Exupéry si tak nehraje na hrdinu, ale dodává sebevědomí i ostatním členům posádky. Zlom nastane až ve chvíli, kdy mu na okamžik dojde kyslík a zažije... úzkost, výčitku? A už to není velitel, ale kamarád a druh, který by rád se střelcem sdílel své těžké chvílky, ale chybí mu slova a začíná koktat stejně neohrabaně, jako dřív koktal střelec. Teď to činí i on a začíná chápat všechnu nejistotu a úzkostné sevření. Blíží se čtenáři i popisovaným zážitkem ze zimy roku 1939, kdy se mu nechtělo vylézt z příjemně vyhřáté postele, aby zatopil v krbu. A jakou pak má po přemáhání radost z právě rozdělaného ohně a zažívá nadšení stejně jako kdysi v dávné historii pravěký člověk. „*Oheň svou vzácností přitahuje, ohněm se uctívá host, uctívají se druhové. Když navštíví přítele, podílejí se na jeho hostině, sesednou se na židlích kolem něho, a když s ním rozprávějí o tom, co přinesl den, o obavách a dřině, ...*“⁵² Oheň skýtá možnost setkání lidí a vzájemnou komunikaci, což autor dlouho ve světě a společnosti postrádá, tím spíš během válečného konfliktu, kdy lidé nemají čas a prchají, aby zachránili holé životy.

⁵¹ SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 328.

⁵² SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, Praha, 1988, str. 346.

7. Malý princ

7.1. Malý princ – vznik a témata

Próza s pohádkovým názvem *Malý princ* vyšla r. 1943, netradičně ne ve Francii, ale v New Yorku, během Saint-Exupéryho částečně nedobrovolného pobytu ve Spojených státech. Je zajímavé, že i tato próza je uvozena autorovou vzpomínkou, tentokrát nejranější ze všech uvedených. Je otázkou, zda Saint-Exupéry skutečně příhodu s obrázkem slona v hroznýši zažil, nebo ji vymyslel pro účel použít ji ve své knize. Ale to není až tak podstatné. Podstatný je návrat do dětského věku šesti let, kdy se u dětí začíná formovat osobnost a plně nastává proces začleňování se do společnosti. Už od začátku je, a ani ne svým přičiněním, opředena pověstí (filozofické) pohádky pro děti. Pohádkovost totiž naznačuje už zaměření autorky jedné z prvních kritik Pamelý Lyndon Traversové, která ve třicátých letech začala psát dětské knížky o kouzelné chůvě Mary Poppins. Dílko je blízké pohádkám a bajkám i díky stylu, kterým je napsáno. Není tak hutné a sevřené, přehlcené vojenskými rozkazy a technickými podrobnostmi. Je jako poušť. Je zaměřené především a výhradně na dvojici pilota a malého prince, nic víc není třeba. Kniha nabízí prakticky tolik, co má poušť k dispozici pro dvě osoby-povídání si mezi sebou, vzpomínání a náhodná, nepřilíš častá setkání. V počátečním věnování příteli Léonu Werthovi se autor výslovně omlouvá dětem, že nevěnoval knížku jim. Právě z toho může vzejít mylná domněnka, že totiž *Malý princ* je knížka pro děti, což ve věnování svým způsobem potvrzuje i autor. Není vyloučeno, aby knížku četly i děti. Naopak, nic jim nebrání se do četby ponořit, je třeba ale počítat s tím, že děti nemusí všechny autorovy záměry pochopit, a dopracují-li se k závěru, budou zklamány smutným koncem.

Saint-Exupéry umisťuje oba hrdiny do prostředí pouště, pro což má dva důvody. Zakládá setkání v poušti na vlastních zkušenostech, kdy několikrát v poušti ztroskotal, a poušť je rovněž místem, kde člověk může v klidu meditovat a soustředit se sám na sebe, což je, pravda, v jistém smyslu extrémní řešení, ale symbol pouště skýtá i zvláštní tajemné kouzlo. V poušti hledal pravdu svatý Antonín Veliký i spisovatel Paulo Coelho⁵³. Samota v poušti umožňuje nacházet samostatně řešení svízelné situace a jediným společníkem jsme my

⁵³COELHO, Paulo, *Valkýry*, Praha, 2010.

sami. Německý psycholog Mathias Jung v knize *Malý princ v nás* dochází k závěru, že v poušti nenalezneme materiální bohatství, písečná krajina je monotónní a "*Člověk žije především z neviditelných podnětů.*"⁵⁴

7.2. Princ a letec

Malý princ je vyprávění o letci a chlapci, kterého pilot záhadně potkal v poušti, a jejich dialog. Dialogy na sebe často nenavazují i z toho důvodu, že malý princ je poměrně zvláštní společník k rozhovoru, protože odpovídá, jen když chce, a jen na otázky, na které chce odpovědět. Malý princ odešel ze své planety, nevíme ani proč, a podobně jako hrdina švédských pohádek Nils Holgersson⁵⁵ letěl v tahu divokých ptáků. Opustil planetu, na níž zanechal i svou růži, a procestoval celkem sedm planet, na nichž poznal nejrůznější osoby - krále, domýšlivce, pijana, byznysmena, lampáře, zeměpisce a na planetě Zemi našeho letce. I přes nové přátele v sobě malý princ nedokáže potlačit stesk po domově a umírá na hadí uštknutí. Stýská se po něm i letci, jenž by rád věděl, vrátil-li se malý princ ke své růži. To je první možné vysvětlení celého setkání.

Pokud se nebudeme držet doslovného vyznění, je možné chápat celý příběh v alegorické rovině. Je na místě zohlednit nejprve fakt, že *Malý princ* je jediné dílo, kde se autor poněkud podrobněji věnuje popisu postavy. V dosavadních publikacích se o fyzické podobě postav nezmiňoval, protože pro dílo nebyla přínosná. Malý princ je popsán jako zlatovlasý chlapec, což je první a také poslední verbální vystižení jeho podoby. Knížka je ale doplněna o kresby znázorňující beránky, slona v hadovi, planetu zamořenou baobaby a portrét malého prince. Slova někdy nestačí k popsání nám vzácné osoby a navíc k detailní podobě by bylo třeba zdouhavého popisu ve stylu Honoré de Balzaca. Saint-Exupéry byl v dětství přezdíván "král sluníčko" kvůli světlým vlasům a na gymnáziu mu spolužáci škodolibě říkali "náměsíčník". Vezmeme-li v potaz fyzickou podobu, šlechtický titul a jistou "zasněnost" (případně i možný původ z jiného vesmírného tělesa), lze považovat malého prince za vlastní autorův obraz a jejich rozhovor za rozmlouvání ke své osobě a za

⁵⁴JUNG, Mathias, *Malý princ v nás*, Praha, 2008, str. 21.

⁵⁵LAGERLOEFOVÁ, Selma, *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*, Praha, 2005.

sebereflexi.⁵⁶ Autor tak nenásilnou a zajímavou cestou vytvořil prostředí pro konfrontaci naivně upřímného světa dětí a sobeckého materiálního světa dospělých.

Každá z potkaných osob se vyznačovala určitým povahovým rysem: král chtěl být uznáván stejně jako autorita dospělých, domýšlivec si přeje od ostatních obdiv, pijan se utápí ve své ubohosti a nedokáže se pokusit o změnu k lepšímu. Byznysmen, jako pravý materialista, si zakládá na penězích a věcech, jež vlastní. Zeměpisec je moc důležitý na to, aby vykonával podružnou práci a toulal se, on jen "*přijímá návštěvy badatelů*".⁵⁷ Jen lampář je v princových očích poněkud lepší než ostatní, je méně zbytečný, protože plní příkaz a nezabývá se jen sám sebou. Má úkol, ale přesto ho to nečiní dokonalým – nevloží se do povinnosti úplně a má k ní výtky. Na druhou stranu je s podmínkami příkazu smířen a svou úlohu přijímá. V sedmé postavě, letci, se spojují předešlí obyvatelé navštívených planet. Letec kdysi byl duší dítě, ale svět dospělých mu ukázal hodnoty, které i on musí přijmout, aby si našel ve společnosti dobré místo a byl akceptován. Je z něj tedy materialista, který hovoří o kravatách, domech za sto tisíc franků, uznává trvalé hodnoty a nechápe, že tak prostý obrázek klobouku představuje ve skutečnosti slona, kterého spolkl had. V poušti našel malého chlapce, své vlastní ztracené já, které mu znovu umožní vidět svět správně.

Kromě lidí se malý princ poznal i se záhonem růží, hadem a liškou, což jsou v člověčím světě věci a zvířata bez jakýchkoli lidských vlastností, jako je schopnost myšlení a hlas, ale v Saint-Exupéryho podání jsou podobní postavám z pohádky. Nejen, že jsou obdařeni lidským hlasem, ale fungují zde i jako dávno užívané symboly. Fungují jako čisté a chápavé bytosti, jejichž rozum a moudrost převyšují uvažování dospělého člověka, jak ho viděl Saint-Exupéry. Ačkoli bývá had symbolem zla a zprostředkovatelem pokušení, chápe lidskou samotu a zároveň umí rozluštit všechny hádanky, stejně jako se to říká o smrti. A byl to právě had, který svým jedem ukončil princův stesk po domově a pomohl mu vrátit se domů, na planetku B 612. Liška, respektive lišák, se naopak stala přirovnáním pro člověka mazaného, vychytralého, lišky podšité. I ona poučí malého prince o lidech.

⁵⁶Uměle vytvořený společník k hovoru není v literatuře neobvyklý, využil ho například i Karel Šiktanc v díle *Český orloj*.

Předně mu vysvětlí tajemství vzájemně prokazované lásky a odpovědnosti. *"Stáváš se navždy zodpovědným za to, cos k sobě připoutal."*⁵⁸ Člověk totiž nemůže jen brát a přijímat, ale i dávat a starat se kromě sebe také o druhé. A aby byla láska, je potřeba vzájemného sblížení, jak říká liška *"ochočit si"*.

Malý princ je zodpovědný za svou růži, stejně jako je Antoine de Saint-Exupéry zodpovědný za svou manželku Consuelu, která byla předobrazem krásné a marnivé růže. Růže, která chtěla být obdivována (jak dospěle i dětsky se chovala!), ale která přece jen dokázala něco jiného, než jen trápit malého prince. Dokázala mu přiznat svůj cit k němu, ačkoli ji to stálo velké přemáhání a rozpaky. *"No ano, mám tě ráda. Tys o tom nic nevěděl. A byla to má chyba."*⁵⁹ Uvědomila si totiž potřebu sdílet lásku s druhým. Lidé si mnohdy neříkají, že se mají rádi, protože jsou na to příliš pyšní a neumí si to sdělit. Chtějí, aby jim *ostatní* říkali, jak jsou důležití a jak je mají rádi. A ty, kteří se se svým i city netají, považují často za slabochy. Ale kdyby byli všichni pyšní jako ona růže neodhodlali se k vyjádření náklonnosti, žil by každý sám, protože by jim pýcha nedovolila najít si k sobě cestu.

Jaká tedy je postava letce v Malém princí? Muž obklopený příběhy, plný lásky, kterou by rád sdílel, muž snažící se být lepší a učinit lepší i ostatní okolo. Saint-Exupéry doufá, že se společnost změní a polepší, objeví v sobě znovu dítě a upřímný pohled na svět. A také doufá, že snad i jeho prostřednictvím v sobě lidé malého prince a malé princezny opět naleznou a dokáží se pozvednout k vyšším cílům, stejně jako letec stoupá k mrakům.⁶⁰

⁵⁷SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Moje planeta*, Praha, 1981, str. 34.

⁵⁸SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Moje planeta*, Praha, 1981, str. 43.

⁵⁹SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Moje planeta*, Praha, 1981, str. 23.

⁶⁰JUNG, Mathias, *Malý princ v nás*, Praha, 2008, str. 20.

Závěr

V dílech Antoina de Saint-Exupéryho jsme narazili na několik motivů, příběhů a témat, které se čas od času opakovaly, a vytvářely tak mezi jednotlivými prózami spojitost. Nevyskytovaly se všude, ale určitá podobnost mezi nimi byla a byly vodítkem k charakterizaci jednotlivých postav. Nám poslouží k vytvoření modelu jednotné postavy letce. Letec, jak už jsme ukázali, není jedinou postavou, která zaměstnává Saint-Exupéryho pozornost, ale i běžný úředník má s letcem společného víc, než se zdá.

A. Láska

V Saint-Exupéryho podání má láska mnoho podob. Není to jen láska v nejklassičtější podobě, čili láska milenecká, ačkoli i ta má své místo, a to v románu *Kurýr na jih* a *Noční let*. Jako pravá milenecká láska je spojená s ženami, které přímo vystupují právě v těchto dvou dílech, ač nejsou jejich hlavními protagonistkami. Ženy, konkrétně Geneviève z *Kurýra na jih* a Fabienova manželka z *Nočního letu*, dodávají jinak přísnému a technickému světu mužů zvláštní křehkost a zranitelnost a je třeba ji oddělit od pracovního života. Zároveň vážou muže k sobě a poutají je na jedno místo ke stálé existenci, což i přes veškerou snahu může vést ke konfliktům a vzájemným nedorozuměním, jak vidíme právě na příkladu Geneviève. K tomuto druhu lásky se Saint-Exupéry výrazněji nevrací. Jeho pozornost poutá láska k přátelům a pouta kamarádství. Na přátele se odkazuje neustále: ve věnováních, vzpomínkách a rozmluvách. Přátelská láska ho provází nebezpečným povoláním, se zaměstnáním se tedy slučuje a je v něm i užitečná, protože dobře působí na kolektiv a pomáhá vytvářet příjemnější prostředí, kde soupeření nemá místo. Láska sice není pro Saint-Exupéryho odpovědí na všechny otázky, ale s jejím přispěním se řešení dosáhne snadněji. Dle jeho názoru je láska věcí, kterou postrádá stále víc lidí, a kterou zároveň ve stejné míře potřebují. Mínil tím skutečnost, že lidé si přestali k sobě hledat cestu a vzájemně se odcizili.

B. Smrt

Smrt je běžnou součástí lidského života. Nikdo se jí nevyhne, což si Saint-Exupéry uvědomuje. Motiv smrti ho doprovází už od dětství, kdy ztratil otce, a ještě ve větší míře

a vážnějším rozměru se objevuje v dospělosti a v zaměstnání. Přátelé při plnění úkolů v zájmu odpovědnosti umírají a zvláště ve chvílích osamocení na poušti bez valné šance na pomoc očekává smrt i autor. Snaží se ji přijmout se stoickým klidem, ale přesto ho žene přirozený pud sebezáchovy a autor nebo jeho postavy se snaží udělat vše, aby ke konci života nedošlo. Smrt, nebo jen atmosféra smrti, se objevuje v každém z šesti interpretovaných děl; v *Malém princ* je nadto smrt možným alegorickým ztvárněním návratu k čistotě dětství. Ani v jednom případě se ovšem nejedná o smrt přirozenou cestou, buď je smrt zaviněna leteckou nehodou (Jacques Bernis v *Kurýru na jih* a *Letci*, Mermoz a Guillaumet v *Zemi lidí*)⁶¹ nebo konfliktem ve válečném střetu jako mnoho nejmenovaných ve *Válečném pilotu*. Saint-Exupéry se snaží s myšlenkou na smrt vyrovnat, což je pravděpodobně také jeden z důvodů, proč se o ní zmiňuje.

C. Povinnost a odpovědnost

Antoine de Saint-Exupéry bývá někdy označován za autora "románů lidského údělu". Ukazuje možnosti, jak naplnit vlastní život a současně být prospěšný společnosti. On sám se tím řídil i ve vlastním životě a stejně tak činí i jeho literárně ztvárněné postavy. Jacques Bernis je osobně prázdný, ke společnosti není připoután ničím jiným než právě svou prací. Tím, že převáží poštu, umožňuje kontakt lidí od sebe vzdálených, ale přesto ho úkol nenaplnuje a schází mu velká láska. Ale Jacques Bernis není skutečná postava, existuje pouze v krásné literatuře. Naprostou oddaností úkolu a povinností ho splnit se vyznačují postavy skutečné, které Saint-Exupéry znal velmi dobře. Přítel Mermoz (*Země lidí*) se i přes četné nehody nevzdal a létal dál, aby tak pomohl vytyčit další trasy pro převoz pošty. Maximálně se oddal svému úkolu a obětoval mu i život. Smysl pro povinnost a její závažnost je patrný v díle *Válečný pilot*. Téma války umožňuje nahlížet věci v jejich nejhlubší podstatě, protože představuje pro Saint-Exupéryho nejzávažnější možný konflikt, což je konflikt mezi lidmi, kdy jsou příslušníci jednoho národa povinni zabíjet a bojovat proti národu druhému (v horším případě se vraždí lidé stejné národnosti). Jedinec v té chvíli přestává být důležitý a jeho smrt nepředstavuje výraznější ztrátu

⁶¹ Letecká nehoda nemusí být jedinou příčinou smrti. Saint-Exupéry popisuje i případy, kdy pilot po zřícení se do pouště přežil, ale cíhalo na něj ještě další nebezpečí, které představovaly zneprátené maurské kmeny.

pro celek. Saint-Exupéry toto tvrzení odmítá, na několika příkladech ukazuje, jak se lidé dokázali spojit, aby zachránili jediného kolegu. I to je odpovědnost. Nejzřetelněji se autor k odpovědnosti vyjadřuje prostřednictvím malého prince ve stejnojmenné próze. Co/koho k sobě jednou připoutáme, nemůžeme už opomíjet, stává se totiž součástí našeho života.

Résumé

Dans ce mémoire de diplôme, le personnage d'aviateur est devenu l'objet de notre recherche. Par les affirmations donné nous allons résumer les traits les plus marqués du personnage d'aviateur dans les œuvres choisies d'Antoine de Saint-Exupéry. Le parti physique d'aviateur est absent ou plutôt transféré à l'écart. L'absence de physique est compensée par la méditation d'auteur qui ne se projete pas que dans les personnages mais aussi dans la narration. La narration est successivement interrompue et la méditation se réserve son lieu propre. Le passé d'aviteur est tranféré aussi ce qui évoque dans la pensée de lecteur l'impression d'arracher et aussi de la validité éternelle et de l'existence dans un sens figuratif qui est possible appliquer sur n'importe quel individu. Le personnage d'aviateur est créé par trois critères différents - il est représenté par son nom, par sa manière de parler et par son comportement. Son nom est un élément le plus négligeable parce qu'il ne participe pas au caractère de personnage. Il seulement permet de parler du personnage comme un individu concret et il l'approche au lecteur si le nom n'est pas nom d'une personne réelle. Antoine de Saint-Exupéry nomme intentionnellement ses amis d'une vèbération pour la commémoration et de mentionner ses mérites. En parlant dont ils ont prouvé et à ce qu'ils ont consacré ses vies. Il se comporte comme un moraliste malgré qu'il se défende contre cette désignation. Alors, Antoine de Saint-Exupéry fait suite aux prosateurs français du 19e siècle, Honoré de Balzac et Geroge Sand. Premièrement, on peut comparer Antoine de Saint-Exupéry avec Honoré de Balzac en vue des types forts tandis que l'effort de rendre l'homme meilleur ressemble à Geroge Sand. L'auteur montre l'exemple moral possible. Le discours d'aviateur et son comportement sont en harmonie. Personne n'a de raison de dissimuler. Le courage et l'humilité, ces sont les qualités les plus nettes. Le pilote peut n'importe quand avoir un incident technique et s'il arrive à subir des difficultés il deviendra le héros. Il ne parle pas de ses mérites et dans le cas contraire ce n'est pas pourquoi il veut se vanter et accentuer sa personnalité. Il est incité à raconter par son entourage. L'aviateur parle moins pour en dire plus et il préfère agir et risquer sa vie pour accomplir le commandement. Là, de façon optimale on voit la personnalité d'auteur, en dehors d'écrire ses expériences authentiques, grâce à son sens

de responsabilité. Ça serait une faute d'affirmer qu'en personnalité d'aviateur se projette Antoine de Saint-Exupéry avec tous les détails bien que Saint-Exupéry vraiment apparaisse en *Terre des hommes* et en *Pilote de guerre*. Il n'a utilisé que ses expériences par lesquelles il a montré au public la vie réelle d'un aviateur sans idées sur aventuriers. Grâce au personnage littéraire, l'auteur est capable de chercher la façon de communiquer avec le lecteur et en plus, il sait bien ce que le lecteur manque-le sens de la vie, l'obligation, l'abondance de l'amour et le contact avec les gens.

Nous avons mentionné au début de ce mémoire de diplôme que nous voudrions créer un modèle du pilote dans les œuvres d'Antoine de Saint-Exupéry. Nous avons été limités par le choix des œuvres mais nous devons admettre qu'il faudra travailler avec tous les œuvres pour exprimer absolument la philosophie de Saint-Exupéry. Malgré cette réalité, nous espérons que ce mémoire de diplôme a contribué à l'intérêt de la personnalité d'Antoine de Saint-Exupéry.

Literatura

WEBSTER, Paul, *Život a smrt malého prince*, Plzeň, 1995.

SAINT-EXUPÉRY, Consuelo de, *Paměti růže*, Praha, 2002.

SAINT-EXUPÉRY, Marie de, *Já a můj syn*, Praha, 1995.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Moje planeta*, 1976.

SAINT-EXUPÉRY, Antoine de, *Noční let*, 1981.

JUNG, Mathias, *Malý princ v nás*, Praha, 2008.

COELHO, Paulo, *Valkýry*, Praha, 2010.

COELHO, Paulo, *Jako řeka, jež plyne*, Praha, 2006.

LAGERLOEFOVÁ, Selma, *Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona Švédskem*, Praha, 2005.

Icare, numéro 5, Paris, 1984.

DAURAT, Didier, *Saint-Exupéry, tel que j'ai connu*, Liège, 1954.

BURRIN, Philippe, *La France à l'heure allemande 1940-1944*, Seuil, 1995

PROPP, Vladimír, *Morfologie pohádky*, Jinočany, 1999.

HODROVÁ, Daniela, *...na okraji chaosu... : poetika literárního díla 20. století*, Praha, 2001.

HRABÁK, Josef, *Poetika*, Plzeň, 1977.

RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith, *Poetika vyprávění*, Brno, 2001.